

کاریگه‌ری به‌رنامه‌یه‌کی چاره‌سهری ره‌فتاری بۆ گه‌شه‌پیکردنی کارلیک‌کردنی کۆمه‌لایه‌تی ئەو مندالانه‌ی وریایان که‌مه‌و چالاکیان زۆره (ADHD) له قۆناغی باخچه‌ی مندالان

سوهام ئەحمده‌د عه‌بدوڵا^۱

^۱ به‌شی باخچه‌ی مندالان، کۆلیژی په‌روه‌ده‌ی بنه‌ره‌ت، زانکۆی سلیمانی، شاری سلیمانی، هه‌رێمی کوردستان، عێراق

Corresponding author's e-mail: suham.abdalla@univsul.edu.iq

پوخته‌ی توێژینه‌وه‌که‌:

ئامانجی ئەم توێژینه‌وه‌یه‌ بریتی بوو له‌زانینی کاریگه‌ری به‌رنامه‌یه‌کی چاره‌سهری ره‌فتاری له‌سه‌ر په‌ره‌پیدانی کارلیکی کۆمه‌لایه‌تی ئەو مندالانه‌ی تووشی شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوڵه‌ی بونه‌ته‌وه‌ له‌ قۆناغی باخچه‌دا، له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا میتۆدی نیمچه‌ئه‌زموونی به‌کارهێنرابوو، بشت به‌ستراوو به‌دیزاینی تاقیکاری پێش وه‌خته‌و دوا‌ی بۆیه‌ک کۆمه‌ل، نموونه‌ی توێژینه‌وه‌که‌ له‌ (۱۴) مندال پیکهاتبوو، به‌شیه‌ی مه‌به‌ستدار (قصدی) هه‌ل‌بێژدرا‌بوون له‌و مندالانه‌ی ده‌ستنیشان‌کرا‌ون که‌ شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوڵه‌ی یان هه‌بو، به‌دووگرووپ وه‌رگیرابون به‌پیی ته‌مه‌نی ژیریان، گرووپ یه‌که‌م (۶) مندال له‌سه‌نته‌ری پێش وه‌خته‌ی (نێرگز) له‌شاری سلیمانی، گرووپ دووهم (۸) مندال له‌ قوتابخانه‌ی (سه‌رشه‌قام) ی بنه‌ره‌تی له‌پۆلی تایبه‌ت. پێوانکاری شله‌ژانی که‌می به‌ئاگایی و فره‌جوڵه‌ی (له‌ئاماده‌کردنی توێژه‌ر) به‌کارهێنرا بۆپێوانی ئاستی شله‌ژانه‌که‌ لای نموونه‌ی توێژینه‌وه‌که‌، پاشان به‌رنامه‌ی چاره‌سهری ره‌فتاری جێبه‌جێکرا که‌له‌ (۲۲) دانیشتن پیکهاتبوو، دوا‌ی به‌رنامه‌که‌ش به‌هه‌مان شیوه‌ پێوانکاری شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوڵه‌ی یان به‌سه‌ردا جێبه‌جێکرایه‌وه‌ بۆزانینی جیاوازی ئاستی شله‌ژانه‌که‌ پێش جێبه‌جێکردنی به‌رنامه‌که‌و دوا‌ی به‌رنامه‌که‌، بۆچاره‌سه‌رکردنی داتاگان به‌رنامه‌ی (spss) به‌کارهێنرابوو. ئەنجامه‌کان ئەوه‌یان ده‌رخست که‌ به‌رنامه‌ی چاره‌سهری ره‌فتاری کاریگه‌ری به‌رز یه‌ه‌به‌وه‌ له‌سه‌ر په‌ره‌پیدانی کارلیکی کۆمه‌لایه‌تی لای ئەندامانی نموونه‌ی توێژینه‌وه‌که‌، هه‌روه‌ها کاریگه‌ری به‌رز یه‌ه‌به‌ له‌سه‌ر که‌م‌کردنه‌وه‌ی نیشانه‌کانی شله‌ژانی که‌می سه‌رنجی فره‌جوڵه‌. وشه‌کللیه‌کان: چاره‌سهری ره‌فتاری، شله‌ژانی که‌می سه‌رنجی فره‌جوڵه‌، که‌می سه‌رنج، فره‌جوڵه‌.

ملخص البحث:

يهدف البحث الى تحديد أثر برنامج للعلاج السلوكي في تنمية التفاعل الاجتماعي لدى الأطفال ذوي نقص الانتباه وفرط النشاط في مرحلة رياض الأطفال، وذلك باستخدام الطريقة الشبه تجريبية، بناءً على تصميم المجموعة الواحدة (قبل البرنامج وبعده)، تكونت عينة البحث من (14) طفلاً وكان اختيارهم بشكل قصدي و الأطفال التي تم تشخيصهم بأضطراب نقص الانتباه وفرط الحركة، وتم توزيعهم على مجموعتين وفقاً للعمر العقلي. تكونت المجموعة الأولى من (6) أطفال في مركز الطفولة المبكرة (نرجس) في السلیمانية، تكونت المجموعة الثانية من (8) أطفال في المدرسة الابتدائية (سرسقام) من الفصول الخاصة. وتم استخدام مقياس اضطراب نقص الانتباه وفرط الحركة (من إعداد الباحثة) لتحديد مستوى الاضطراب لعينة البحث، ثم تم تنفيذ برنامج العلاج السلوكي المكون من 22 جلسة، وبعد البرنامج تم قياسهم أيضاً من حيث نقص الانتباه وفرط النشاط لتحديد الاختلاف في مستويات الاضطراب قبل البرنامج وبعده. كما تم استخدام برنامج spss لتحليل النتائج. وأظهرت النتائج فعالية البرنامج السلوكي في تنمية مفاهيم التفاعل الاجتماعي لدى عينة الدراسة، كما وبينت فاعليته في التقليل من اعراض برنامج العلاج السلوكي كان له تأثير كبير على النمو الاجتماعي لأفراد عينة البحث، كما كان له تأثير كبير في تقليل أعراض نقص الانتباه وفرط النشاط. الكلمات المفتاحية: العلاج السلوكي، اضطراب نقص الانتباه وفرط النشاط، نقص الانتباه، فرط النشاط

گۆفاری زانکۆی هه‌له‌بجه: گۆفاری زانستی نه‌کادیمی زانکۆی هه‌له‌بجه ده‌ری ده‌کات	
DOI Link	http://doi.org/10.32410/huj-10450
رێککه‌وته‌کان	رێککه‌وتی وه‌رگرتن: ۲۰۲۲/۸/۱۵ رێککه‌وتی به‌سه‌ندکردن: ۲۰۲۲/۱۱/۲۸ رێککه‌وتی بلا‌وکردنه‌وه: ۲۰۲۳/۳/۳۰
نیمه‌بلی توێژه‌ر	suham.abdalla@univsul.edu.iq
مافی چاپ و بلا‌وکردنه‌وه	© ۲۰۲۳ م. سوهام ئەحمده‌د عه‌بدوڵا، گه‌یشتن به‌م توێژینه‌وه‌یه‌ کراوه‌یه‌ له‌ژێر په‌ژامه‌ندی 4.0 CC BY-NC

Abstract :

This research aims to determine the impact of the behavioral therapy program on the development of social interaction for children with attention deficit hyperactivity disorder in kindergarten, using the quasi-experimental method, based on a pre- and post-experiment design for one group, and the research sample consists of (14) children, and they were chosen on nonrandomly, children diagnosed with ADHD were distributed into two groups based on their mental age (intelligence). The first group contains (7) children in the early childhood center (Narjis) in Sulaymaniyah, the second group contains (7) children in the primary school (Sarshaqm) from special classes.

The Attention Deficit Hyperactivity Disorder Scale (prepared by the researcher) was used to determine the level of disorder for the research model, then a behavioral treatment program consisting of 22 sessions was implemented, and after the program they were also measured in terms of attention deficit and hyperactivity to determine the difference in levels of disorder before and after the program.

The (spss) program was also used to analyze the results. The results showed that the behavioral treatment program had a high impact on the social development of the research example, and it had a high effect in reducing the symptoms of attention deficit hyperactivity disorder

Keywords: Behavioral Therapy, Attention Deficit Hyperactivity

کیشەى توێژینه‌وه‌که:

شلەژانی کهمی سه‌رنج و فرەجولەیی دادەنریت بە دیارترین شلەژانە رەفتارییە باو و بەربل‌اوه‌کان لە نیو مندالاندا، قونای مندال لە گەرنگترین قونایە کانی ژیانە که هه‌موو تاکیک پێیدا تێپەر دەبێت بە تابهتی قونای پێش چوونە قوتابخانە (٤_٦) سالی لەم قونایەدا مندال بۆ یە کەم جار لە خێزان دەچیتە دەرەوه و بازنەیی پەيوەندیە کانی فراوان دەبێت تەنھا لە چوارچێوەی خێزانداندا نامینیتەوه. لەجیهانی خێزانیکی دیاری کراوه‌وه دەچیتە چوار چێوه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی و بینینی مندالانی هاوتەمەنی خۆی و دروست کردنی پەيوەندی لەگەڵیان لە چوار چێوه‌ی باخچه‌به‌کدا، لە کاتیکی باخچه‌به‌مائی دووه‌می مندال دادەنریت، مامۆستای باخچه‌ش بەجێگره‌وی دایک دادەنریت، بەشێوه‌یه‌کی کارامه‌ییە کۆمه‌لایه‌تی و ژیری و ئە کادیمیە کانی مندال گەشە دەکەن و زیره‌کی و تێ گەیشتنی مندال فراوان دەبێت. هه‌روه‌ها چەندین گۆرانکاری لە لایه‌نی هه‌ستی کۆمه‌لایه‌تی و هه‌لچونی روده‌دن، ئەم گۆراکارانەش کاریگه‌ری گه‌وره‌یان لە سه‌ر رەفتاره‌ کانی مندال بەشێوه‌یه‌کی باش و خراپ دەبێت، ئەم شلەژانە لە ئیستادا بە یه‌کیک لە شلەژانە زۆر بل‌اوه‌کان دادەنریت، هه‌روه‌ها تێبینی کراوه‌ به‌رده‌وام لە زیاد بونیش دایه‌وه‌ کاریگه‌ری گه‌وره‌ی ده‌کاته سه‌ر لایه‌نه‌ کانی تری ژیانی مندالە که پەيوەست بە لایه‌نی رەفتاری و فیزیکی، ئەمەش وایکردوه ئەم شلەژانە بێتە جێی بایه‌خی توێژەران و گرینگیه‌کی زۆری پێ بدەن و چەندین توێژینه‌وه‌ی زانستی لەم باره‌یه‌وه ئەنجام بدریت. هه‌روه‌ک کۆمه‌له‌ی ئەمیریکی بۆ پزیشکی ژیری لە رینیشاندەری ئاماری ده‌ست نیشانکردنی چوارهم بۆ شلەژانە ژیریە کانی ئامازە به‌وه‌ده‌ده‌ن که به‌رزبونه‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌ هه‌یه‌ له ژماره‌ی ئەو مندالانە‌ی توشی ئەم شلەژانە دەبن به‌راورد به‌و پزێه‌یه‌ی له ئاماری پێشودا هه‌بووه، هه‌روه‌ها توێژینه‌وه‌ تازه‌کانیش ئامازە به‌وه‌ده‌ده‌ن که کهمی سه‌رنج و فرەجولەیی له قونایە کانی خۆی‌دندا زۆر دوباره‌ ده‌بنه‌وه (الطیبانی وآخرون، ٢٠١٣: ١٦٠).

لێرەوه‌ ده‌توانین کیشەى توێژینه‌وه‌ که له‌م پرسپاره‌ی خواره‌وه‌دا کورت بکه‌ینه‌وه:

" ئەم به‌رنامه‌یه‌ تا چەند کاریگه‌ری له‌ سه‌ر په‌رەپێدانی کارلێکی کۆمه‌لایه‌تی ئەو مندالانە‌ی شلەژانی کهم سه‌رنجی فرەجولەیان هه‌یه‌ له قونای باخچه‌دا ده‌بێت"

گرنگی توێژینه‌وه‌که (أهمية البحث):**لایه‌نی تیوری:**

لەم توێژینه‌وه‌یه‌دا تیشک خراوه‌ته‌سه‌ر گەرنگترین نیشانه‌کان و ئەو هۆکارانە‌ی که له‌وانه‌یه‌ ببنه‌ هۆی شلەژانی کهم سه‌رنجی فرەجولە لای مندالانی قونای باخچه‌، رییگانی خۆپاراستن و چاره‌سه‌ری ئەم شلەژانە، ئەمەش سوودێکی زۆری ده‌بێت بۆ باخچه‌ کانی مندالان و ئەو خێزانا‌نە‌ی ئەم جو‌ره‌ مندالانە‌یان هه‌یه، بۆناسینه‌وه‌ی ئەم مندالانە‌وه‌ چۆنیتی هه‌لسووکه‌وت کردن لەگەڵیان.

لایه‌نی پراکتیکی:

لەم توێژینه‌وه‌یه‌دا به‌رنامه‌یه‌کی چاره‌سه‌ری رەفتاری به‌کارهاتوه‌وه، ده‌شیت له‌ریگی دهرته‌نجامه‌کانه‌وه‌ که توێژەر پێی ده‌گات، ئەنجامی بایه‌ هه‌بێت له‌ کهمکردنه‌وه‌ی ئاستی شلەژانی کهم سه‌رنجی فرەجولە، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر په‌رەپێدانی کارلێکی کۆمه‌لایه‌تی ئەو مندالانە، به‌مه‌ش ئەم توێژینه‌وه‌یه‌ له‌ داها‌توودا سوودی ده‌بێت و ده‌توانرێ وه‌ک به‌رنامه‌یه‌کی چاره‌سه‌ری به‌کاربه‌یتریت.

پیناسه‌ی په‌روه‌ده‌ی تایبته:

بریتیه له کۆمه‌لێک به‌نامه‌ی فێرکاری و په‌روه‌ده‌ی خۆپارێزی و چاره‌سه‌ری تایبته که پێشکەش ده‌کریته به‌که‌سانی خاوه‌ن پیداوێستی تایبته به‌مه‌به‌ستی چاودێریکردن و یارمه‌تیدانیان بۆ په‌ره‌پیدانی تواناکانیان، وه‌به‌ده‌سته‌نێانی ئامانجه‌کانیان و گه‌شه‌کردنی بیروبو‌چوونی ئه‌رتی ده‌رباره‌ی خودی خۆیان، بۆ ئه‌وه‌ی گه‌وره‌ترین پله‌ی گونجاوی که‌سی و په‌روه‌ده‌ی و پێشه‌ی و کۆمه‌لایه‌تی بۆ ئه‌وه‌ که‌سانه‌ به‌ده‌سته‌ به‌یتریت. (الشریف، ۲۰۱۱، ص ۲۱)

خاوه‌ن پیداوێستی تایبته (ذوي احتياجات الخاصة):

ئه‌وه‌ که‌سانه‌ ده‌گرتیه‌وه‌ که‌ رووبه‌رووی بارودۆخێکی تایبته‌تی ژيان ده‌بنه‌وه‌ به‌ هۆی نه‌بوونی یان که‌م و کورتی له‌ تواناکانیان و ئاماده‌باشیه‌کانیان له‌ لایه‌نی جه‌سته‌ی و هه‌ستی و ژیرییه‌وه‌ یان به‌ هۆی بارودۆخ و پێوه‌ره‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کانه‌وه‌ به‌ ناوێکی تایبته‌ ناو ده‌برین له‌سه‌ر بنه‌مای تایبته‌مه‌ندییه‌کان و یاسادانان و هاوشیوه‌کانیان (مجید، ۲۰۰۸، ص ۲۳)

دووهم: شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی:**چه‌مکی شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی:**

بێگومان قۆناغی مندالی له‌ گرتنێکی قۆناغه‌کانی ژيانی مرۆفه، له‌م قۆناغه‌وه‌ بناغه‌ی که‌سایه‌تی مرۆف داده‌نریت و ده‌بیتته‌ بنه‌مایه‌ک بۆ داهاتووی که‌سه‌کان له‌ میانه‌ی گه‌شه‌سەندنی کۆمه‌لایه‌تیه‌وه‌ که‌ مرۆفه‌کان له‌ ده‌وره‌یه‌وه‌ وه‌ری ده‌گرن، سه‌ره‌تا شیوازیکی دیاریکراو له‌ شیوازه‌کانی ره‌فتار وه‌ده‌گرت، ئه‌گه‌ر مرۆف به‌ شیوه‌یه‌کی باش ئه‌وه‌ قۆناغانای تێپه‌راند واته‌ هه‌موو پیداوێستییه‌ (جه‌سته‌ی و ده‌روونی و کۆمه‌لایه‌تیه‌کانی) به‌ ته‌واوی و هاوسه‌نگی بۆ پرکرایه‌وه‌ ئه‌وه‌ چێژوه‌رده‌گرت له‌ دروستی ده‌روونی و جه‌سته‌ی و هه‌لچوونی و کۆمه‌لایه‌تی و ژیری، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ بوو ئه‌وه‌ بێگومان رووبه‌رووی کۆمه‌لێک کێشه‌ ده‌بیتته‌وه‌ که‌ کاریگه‌ری ده‌کاته‌ سه‌ر ته‌مه‌نی مندالی و ده‌گوتێریتته‌وه‌ بۆ قۆناغی هه‌رزه‌کاری و ده‌بیتته‌ کێشه‌ بۆ ته‌واوی ژيانی که‌سه‌که‌ به‌ درێژای ژيان. یه‌کیک له‌وه‌ کێشه‌ گه‌ورانه‌ی که‌ زۆر باوه‌ و بلاو بۆته‌وه‌ له‌ نێو مندالاندا به‌ تایبته‌تی له‌ نێو قۆناغی سه‌ره‌تایی کێشه‌ی "شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌یه‌" ئه‌م کێشه‌یه‌ش هۆکارێکه‌ بۆ گرانفیریوون و که‌می یان په‌رشوبلاوی سه‌رنج و فره‌جوله‌ی. (الجعفر، ۲۰۰۸، ص ۶)

ئهم شله‌ژانه‌ بارودۆخێکی نه‌خۆشی ره‌فتارییه‌ ده‌ستنیشان ده‌کریته‌ لای مندالان و هه‌رزه‌کاران، ده‌گه‌رتته‌وه‌ بۆ کۆمه‌لێک نیشانه‌ی شله‌ژانه‌ که‌، که‌ ده‌ستپێده‌کات له‌ قۆناغی مندالی و به‌رده‌وام ده‌بیت تا قۆناغی هه‌رزه‌کاری و پێگه‌په‌شتووی، ئه‌م نیشانه‌ش ده‌بیتته‌ هۆی نه‌گونجاندنیان له‌ ژياندا له‌ ناو ماڵ و سه‌رحاده‌ و قوتابخانه‌ و نێو کۆمه‌لگه‌ش به‌شیوه‌یه‌کی گشتی ئه‌گه‌ر نه‌ناسرینه‌وه‌ ده‌ستنیشان نه‌کرین و چاره‌سه‌ر نه‌کرین. (مجید، ۲۰۰۸، ص ۳۷۳-۳۷۴)

له‌ دیارترین تایبته‌مه‌ندییه‌کانی ئه‌م شله‌ژانه‌ بریتیه‌ له‌ که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی، واته‌ ئه‌وه‌ مندالانێ جیهاندا بلاوه‌ به‌ تایبته‌تی له‌ قۆناغی چووندا قوتابخانه‌دا به‌ پێی له‌ گه‌ل هاورێکانیان نه‌گونجاوه‌، توانای فیریوونیان لاوازه‌ له‌ قوتابخانه‌دا، هه‌روه‌ها جوله‌شیان زۆره‌ و مه‌حاله‌ بتوانن دابنیشن له‌ یه‌ک شوێندا، ئه‌م شله‌ژانه‌ زیاتر له‌ کورانددا ده‌رده‌که‌وێت وه‌ک لای کچان به‌ رێژه‌ی (۱.۳)، وه‌ نیشانه‌کانی ئه‌م شله‌ژانه‌ به‌ زۆری له‌ پێش ته‌مه‌نی ۷ سالییه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وێت له‌ ته‌مه‌نی ۳ سالییدا، نیشانه‌کانی به‌رده‌وام ده‌بیت له‌ قۆناغی هه‌رزه‌کارییدا، له‌ گه‌ل تێبه‌ریوونی ته‌مه‌ن گۆرانکاری گه‌وره‌ رووده‌دات له‌ وه‌ی به‌سه‌ر مێشکیاندا هاتوه‌. (سعدات، ۲۰۰۶، ص ۲۸)

رێژه‌ی بلابوونه‌وه‌ی شله‌ژانی که‌می سه‌رنجی فره‌جوله‌ی (AHDH) :-

ئهم شله‌ژانه‌ یه‌کیکه‌ له‌وه‌ شله‌ژانانه‌ی که‌ به‌رێژه‌یه‌کی دیار له‌ نێو مندالانی جیهاندا بلاوه‌ به‌ تایبته‌تی له‌ قۆناغی چووندا قوتابخانه‌دا به‌ پێی رێنیشاندهری ده‌ستنیشان کردنی ئاماری بۆ شله‌ژانه‌ ژیرییه‌کان له‌ چاپی چواره‌مدا (DSM۴) بلاوی کرده‌وه‌ که‌ رێژه‌ی بلابوونه‌وه‌ی شله‌ژانی که‌می سه‌رنج له‌ نێوان (۳-۵٪) مندالانه‌دا یه‌ له‌ قۆناغی قوتابخانه‌دا، رێژه‌ی تووشبوون به‌م شله‌ژانه‌ش له‌ شوێنیکه‌وه‌ بۆ شوێنیکه‌ تر ده‌گۆریت، هه‌روه‌ک تووژینه‌وه‌ ئه‌میریکه‌کان ده‌ریان خست له‌ رێژه‌ی ۳٪، هه‌روه‌ها تووژینه‌وه‌ به‌ریتانییه‌کان بلاویان کرده‌وه‌ که‌ رێژه‌یه‌کی مه‌زنده‌ ده‌کریته‌ به‌ یه‌ک مندال له‌ هه‌زار مندالدا، (مصطفی، ۲۰۱۱، ص ۱۶۵)

وه‌ ئه‌م شله‌ژانه‌ زیاتر له‌ کورانددا ده‌رده‌که‌وێت وه‌ک له‌ کچان به‌رێژه‌ی (۱-۳) یان (۱-۵)، هه‌روه‌ها رێژه‌یه‌کی به‌رز ده‌بیتته‌وه‌ به‌ پێی ئاستی ئابووری و کۆمه‌لایه‌تی، هه‌رچه‌نده‌ بۆماوه‌ش کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌سه‌ر زیاد بوونی رێژه‌یه‌کی. (عسکر، ۲۰۰۵، ص ۷۵)

تیۆره کانی شیکردنه وهی شله ژانی که م سهرنجی فره جو له یی (النظریات مفسرة لاضطراب الإنتباه والنشاط الزائد_ ADHD)

یه که م/ تیۆری وزه ی زیاده (النظرية الطاقة الزائدة):

ئهم تیۆره یارمه تی دهره له شیکردنه وهی شله ژانی که می سهرنج و فره جو له یی، له لایهن ههردوو زانا فریدیرک شیلر (۱۷۵۹-۱۸۰۵) و هربرت سینسر (۱۸۲۰-۱۹۰۳)، پێیان وایه جو له یی زیاده له ئەنجامی بوونی وزه ی زیاده یه لای بوونه وهی زیندوو، بووخته ی تیۆره که ئه وه یه که جو له یی بۆ رزگار بوونه له وزه ی زیاده. (محمد سلیمان، ۲۰۱۶، ص ۲۰)

دوو ه/ تیۆری بابۆلۆجی:

زانایانی ئهم تیۆره تیشکیان خستۆته سهر چوار بووار که ئه مانه ن:

۱. بوواره کانی په یوه ست به ده ماره کان: ئه مانه ش بریتین له دوپامین و نورۆپینفرین و کامیان کاریگه ری هه یه له سهر رهفتاره کانی په یوه ست به که ی ئاگای و فره جو له یی.
۲. بوواره کانی ده ماره ده روونی ه کان: خاوه ئه ئهم گریمان ه یه پێیان وایه هۆکاری ئهم تیکچوونه ده گه رتته وه بۆ بریندار بوونی کۆنه ندای ده مار له به شی پێشه وهی توێکی میشک ئه مه ش ده بپته هۆی تیکچوونی کاره کانی میشک.
۳. شیوازی کاره کانی پیکهاته ی ده ماری: ده رکه وتوو ه ئه و که سانه ی که ده نالین به ده ست کیشه ی که می سهرنج و فره جو له یی هه به هۆی که مبوونه وهی میتاپۆلیزمی گلوکۆزه له لۆبه کانی پێشه وه و دیواره کانی توێکی میشکدا
۴. بوواره کانی په یوه ست به بۆما وه یی: به پێی ئه و توێژینه وان ه ی که له سهر دووانه و که سه نزیکه کان ئه نجام دراوه رتته ی تیکچوون له گه ل زیاد بوونی په یوه ندی تاکه کاندای زیاد ده کات، ههروه ها له دووانه هاوشیوه کاندای زیاتر ده رده که و ی وه ک له دووانه یه کی نایه کسان. (یمینة و اسماء، ۲۰۲۰، ص ۲۳)

سپه م/ تیۆری فیروونی کۆمه لایه تی: (النظرية التعلم الاجتماعي)

رابه رانی ئهم تیۆره جه خت له سهر ئه وه ده که نه وه که مندال زۆریه ی شته کان له رتگه ی وه لامدانه وه و تیبینی کردنی شته بینراوه کانه وه فیرده بیت، ئه مه ش له ئەنجامی تیکه لای له گه ل مندالانی تر یان ته ماشا کردنی ئامرازه کانی راگه یانندن. (عبدربه، ۲۰۱۴، ص ۲۹)

چواره م/ تیۆری زانه کی (النظرية المعرفية):

رابه رانی ئهم تیۆریه ش پێیان وایه پێشکه وتنی رهفتاری تاک له ئەنجامی پرۆسه ی پێشکه وتنی رهفتاری تاک له ئەنجامی پرۆسه ی پێشکه وتنی تاک له لایه نی ژیری ده بپته بنه مایه ک بۆ داها تووی ئه و که سه، واته تیکه یشتی پشت ده به ستیت به په ره سه ندنی زانه کی (مه عریفی) که سه که (رمضان، ۲۰۱۴)

هۆکاره کانی شله ژانی که می سهرنج و فره جو له یی:

یه که م: هۆکاری بۆما وه یی:

ده رته نجامه کانی توێژینه وه کانی سه به رته به بۆما وه و جینه اته کان ده رکه وت رتته یه کی زۆری ئه و مندالانه ی له رابردوودا توشی شله ژانی که می سهرنج و فره جو له یی بوون هۆکاره که ی ئه وه یه پێشینه یه کی میژوو یان هه بوه له ختزان ه که یاندا له گه ل ئه و نه خۆشیه، ههروه ک ده رکه وت ئه و دایکو باو کانه ی کیشه یان له گه ل ئالووده بوون به ماده ده کحولیه کان و رهفتاری ناپه سه ندی کۆمه لایه تیان هه یه رتته ی تووشبوونی شله ژانی منداله کانیان زیاتره به راورد به ئه وانی تر. (عسکر، ۲۰۰۵، ص ۵۸)

دوو ه م/ هۆکاری ئه ندای یان بابۆلۆجی:

له رابردوودا باوه ریان وابوو هۆکاری ئهم شله ژانه تیکچوونی میشکه، بۆیه ناویان نابوو په ککه وتنی ساده ی میشک یان تیکچوونی ئه ندای میشک. تا ئیستاش جیگه ر نه بووه که تیکچوونیکه که می میشک بپته هۆکاری ئهم شله ژانه. (مجید، ۲۰۰۸، ص ۲۵۷)

سپه م/ هۆکاری ژینگه یی:

هۆکاره ژینگه یی کان رۆلێکی گرنگیان له تووشبوونی مندال به شله ژانی که می سهرنج و فره جو له یی هه یه، ئهم کاریگه ریه ش هه ر له ساته وه ختی پیتانندی منداله وه ده ست پیده کات، ئهم هۆکاره ش دا به شده کریت به سه ر سئ قو ناغدا:

۱. قو ناغی دوو گیانی

۲. قو ناغی له دایک بوون

۳. قو ناغی دوا ی له دایک بوون (سید احمد و بدر، ۲۰۰۹، ص ۴۱)

چوارهم/ هوکاري دەرروونی و کۆمه لایه تی:

گرنگترین ئەو هوکارانەیی که کار دەکەن سەر ئەم شلەژانە هوکارە دەرروونی و کۆمه لایه تیە کانی په یوه ست به خیزانه وه ک په یوه نندی نیوان دایک و باوک وه په یوه ندیان له گەل مندال، شتیوازی مامه له کردنی هه له گەل مندالدا، خیزانی ناجیگیر له رووی نابووری و دەرروونی و کۆمه لایه تیە وه، زیاتر مندال توشی شلەژانی که می سه رنج و فره جو له یی ده کات، یان مردنی یه کتیک له باوان و جیابوونه وهی دایک و باوک یان خراپی باری دارایی خیزان هوکاري سه ره کین بو تووشبوون به م شلەژانه. (عبدربه، ۲۰۱۴، ص ۱۰۸)

تایبه تمه نندی و نیشانه کانی شلەژانی که می سه رنج و فره جو له یی:

یه که م/ که می سه رنج (نقص الانتباه)

زۆرتترین تایبه تمه نندی که بلاوه لای ئەو مندالانەیی تووشبووی که می سه رنج و فره جو له یی بریتییه له لاوازی ته رکیز و سه رنج به شیوه یه ک ئەو مندالانە زۆر توشی په رشو بلاوی سه رنج ده بنه وه، ماوه ی سه رنجدانان کورته و ناتوانن به ئاگابن له سه ر شتیک له و ماوه یه یی بۆیان دیاری کراوه. (القاضی، ۲۰۱۱، ص ۴۱)

۱. ئەم نیشانانە پێویسته به لایه نی که مه وه شه ش مانگ به به رده وای له منداله که دا بوونیان هه بیته، ئەوا به م شلەژانه ده ستنیشان ده کړیت، له گرنگترین ئەو نیشانانەیی که به پێی ستانداردی جیهانی (DSMN) ده ستنیشان ده کړیت بۆ که می سه رنج بریتییه له:
  ۱. شکست هینان له گرنگی دان به ورده کاری و سه رنجدان به هه له کانی له بواری خویندن و کاره کانی تریشدا.
  ۲. شکست هینان له وهی سه رنجی هه بیته له سه ر کاریک یان چالاکییه ک و به رده وای بیته له سه ری، جا ئەو کاره یاری بیته یان هه ر کاریک تر.
  ۳. به گرنگی پێدان وه گوئ ناگرت.
  ۴. ناتوانیته به رده وای بیته له سه ر شتیک و ته وای بکات وه ک ئه رکی قوتابخانه، هه روه ها ناتوانیته په یه وه ی رینماییه کان بکات.
  ۵. دوورکه ووتنه وه له و کار و چالاکیانەیی که پێویستی به ته رکیز و توانای ژیری هه یه.
  ۶. به رده وای شته پێویستییه کانی ونده کات وه ک یاری و کتیب و پنداویستییه کانی قوتابخانه.
  ۷. زۆریه ی جار ئه رکه کانی له بیر ده کات. (عسکر، ۲۰۰۵، ص ۵۹)

دووهم/ فره جو له یی (الفرط الحركه):

- زۆریه ی مندالان له قوئاغیک له قوئاغه کانی ژیاناندا جووله یه کی زۆریان هه یه یان ئاستی سه رنجیان لاوازه.
- به لām له م جوړه شلەژانه دا به راده یه کی زۆر جو له یان هه یه ته رکیزیان لاوازه له یه ک شوین زیاتردا، بۆ نمونه له مال و له قوتابخانه شدا هه مان په فتاریان هه یه، ئەمه ش خالیکی گرنگه له ده ستنیشان کردنی ئەو که سانه دا به جوړیک به م نیشانه یه جیا ده کړته وه له نه خوشییه کانی تر.
- چالاکی زۆر یان فره جو له یی به نزیکه یی له ته مەنی سی سانییه وه ده رده که ویت، به لām به روونتر له ساله کانی سه ره تای چوونه قوتابخانه وه ده رده که ویت. (الجعفره، ۲۰۰۷، ص ۲۸)
- به شیوه یه ک ئەو مندالانەیی که تووشبووی که می سه رنج و فره جو له یی جو له یه کی جهسته یی زۆری بۆ هوکاریان هه یه به بی بوونی هیچ ئامانجیک، به رده وای به بی هوکار له شوینی خوئی هه لده ستی و ده چیته شوینیکی تر، هه روه ها هه ندیکی جو له یی جهسته یی ده کات که ده بیته هوئی ژاوه ژاو و که سانی ده ورو به ری بیزار ده کات.
- ناوه رۆکی کیشه که ئەوه یه که مندالی فره جو له، جو له یه کی زۆر زیاتری هه یه له مندالی هاته مه نی خوئی، زۆریه ی جو له کانی ناپه سه ندن و هیچ ئامانج و مه به ستیکیان نییه. (القاضی، ۲۰۱۱، ص ۴۵)
- هه روه ها ئەم مندالانە به رده وای ده ست و پێیه کانیان ده جو لێن و هه رشتیک به رده ستان بکه ویت ده یکه ن به ده میاندا وه ک قه له م و که لو په لی یاری، جو له کانیان هینده بیزارکه ره ده و به ره که یان ته وای بیزار ده کەن وه ک ئەوه ی هه رکات به سه ر زه ویدا برۆن به قاچیان ده نگیک دروست ده کەن، یان به قاچیان له میزه که ی به رده میان ده دن، یان به ده ستیان که ل و په ل و شته کانی ده ورو به ریان ده سورنینه وه. (سید احمد و بدر، ۲۰۱۱، ص ۵۲)

سێیه م/ هه له شه یی (الأندفاعية):

کاتیک خه لکی بیر له هه له شه یی ده که نه وه، به زۆری بیر ده که نه وه له هه له شه یی په یی بێردن (الادراکی) که بریتییه له په فتار کردن به بی بیرکردنه وه، به لām هه له شه یی مندالی تووشبوو به شلەژانی که می سه رنج و فره جو له یی که می ک جیا وازه، ئەویش په فتار کردنه به رله وه یی بیر بکاته وه، له بهر ئەوه یی چاوه ری کردن بۆ ئەم مندالانە قورسه، یان دواخستی داواکارییه کانیان قورسه، هه روه ها ئەم مندالانە له و بابته تانه یی که له ده ره وه یی بابه تی سه ره کین قسه ده کەن، ئەم مندالانە قسه به که سانی تر ده برن، وه به سه ر جاده دا ده رۆن بۆ ئەوه یی سه ییری ده ورو به ریان بکه ن، یان به سه ر داری به رزدا سه رده که ون. (الجعفره، ۲۰۰۸، ص ۳۶)

سپیهه گه شهی کۆمه لایه تی (النمو الاجتماعي) :

دیاری کردنی گه شهی کۆمه لایه تی بابه تیکی گرانه به هۆی زۆری لیکۆلینه وه کان ده رباره ی چه ندين بابه ت كه ده كریت بكه ونه چوارچۆیه ی ئەم بابه ته وه ، لیکۆلینه وه ی هه لچوونه کان وه یواو به هاو خووه ره فتاریه کان و په یوه نديه کۆمه لایه تیه کان وزمان. (جابر ٢٠٠٤ ، ص ٩٣)
 په كه م په یوه ندي کۆمه لایه تی مندالیش له گه ل دا یكیدا به ، سه رجه م ده رهنجای تو ئی نه وه کانیش له سه ر نه وه کۆکن كه سه ركه وتن و سه رنه كه وتن مندال له داها توودا به نده به و په یوه نديه ی دا یك له گه ل منداله كه ی له ساله كانی په كه می ته مه نیدا ده یبه ستیت ، ئینجا نه گه ر په یوه نديه له سه ر بنه ما ی خو شه ویستی و دل سو زی بیت نه و نه و منداله له داها توودا ده توانیت باشتر له گه ل ده ور به ر و کۆمه له كه یدا خو ی بگونجیتیت وه به پیچه وانه شه وه نه گه ر په یوه نديه كه ی توند و ره ق و توندوتیژ بوو نه وه له داها تووشدا نه و منداله به ئاسانی ناتوانیت په یوه ندي له گه ل كه سانی دیکه دروست بکات . (قه ره چه تانی ، ٢٠٠٩ ، لا ١٢٥)

نیشانه كانی گه شهی کۆمه لایه تی (سمات النمو الاجتماعية):

١. دل ه راو کپی مندال بۆ له ده ستدانی چاودیری نه گه ر ره فتاره کۆمه لایه تیه کانی نه شیاو بیت .
٢. شله ژانی ره فتار کاتیک مملانی یان نا کۆکی رووبدات له هه ل سوو كه وتی گه وره کاندایا . (حسونه ، ٢٠٠٧ ، ص ١٥)
٣. فیربوونی هه ل سوو كه وته کۆمه لایه تیه گونجا وه کان .
٤. هاو کاریکردن و چه زو ئاره زووی تیکه لاوبوون .
٥. لیک جیا کردنه وه ی ره وشته کۆمه لایه تیه به سوو ده کان له دا بو نه ریته خراپه کان . (قه ره چه تانی ، ٢٠٠٩ ، ل ١٢٩)

دامه زراوه كانی به کۆمه لایه تی بوون (مؤسسات التنشئة الاجتماعية):

- یه كه م / خیزان (الأسرة)
 دووهم / دامه زراوه په روه رده ییه کان (مؤسسات التربية)
 سپیهه / کۆمه لی هاوه لان (الجماعه الرفاق)
 چوارهم / راگه یان دنه کان (الأعلام)
 پینجه م / به رستگا (شوئنه کانی خودا په رستی) . (جابر ، ٢٠١٤ ، ص ١٠٤ - ١١٣)

تو ئی نه وه كانی په یوه ست به شله ژانی كه می سه رنج و فره جو له بی:

تو ئی نه وه ی (الزغل ، ٢٠١٣) به ناو نیشانی : فاعلیه برنامج لخصف بعض سلوكیات نقص الأنتباه و فرط الحركة لدى عنیه من المعاقین عقليا متوسطي الأعاقه .
 ئامانجی ئەم تو ئی نه وه یه كه م کردنه وه ی هه ندی له ره فتاره کانی نه و مندالانه بوو كه تو وشبووی كه می سه رنج و فره جو له بی بوون له گه ل نه وه ی نه و مندالانه كه مو کورتی ژیریشیان هه بوو ، هه روه ها ئاماده کردن و جیهه جیکردنی به رنامه یه ک بۆ كه مکردنه وه ی نیشانه کانی ئەم شله ژانه .
 تو ئی نه وه له م تو ئی نه وه یه دا میتۆدی ئەزموونی به کار هیناوه هه روه ها تو ئی نه وه كه شی بریتیبوو له ٢٠ مندال كه دا به شکرابوون به سه ر دوو کۆمه له دا هه ر دوو کۆمه له ی ئەزموونی و کۆنترۆل کراو كه هه ریه كه یان ژماره یان ١٠ مندال بوو .
 تو ئی نه وه ئەم كه ره ستانه ی به کار هینا بوو له تو ئی نه وه كه یدا :
 _ فۆرمی زانیاریه سه ره تاییه کان .
 _ پتوهری ستان د فۆرد-بینه بۆ زی ره کی .
 _ پتوهری زیا کردنی سه رنج و كه مکردنه وه ی جو له .
 بۆ شیه ته لکردنی زانیاریه کانیشی تو ئی نه وه ی به ستیبوو به ئەم ئامرازه ئاماریانه :
 -هاو کۆله ی په یوه ندي پیرسو ن شیوازی (دا به شکر دنی نیوه ی split-half)
 -شیکردنه وه ی هۆکاری (Factor Analysis)
 -تاقیکردنه وه ی ویلکۆکسو ن بۆ زانیی جیاوازی ناو کۆمه له ی ئەزموونی له کاتی پتوانه جیاوازه کاندایا (له پشوه خته دواتر له دووره وه) .
 -تاقیکردنه وه ی مان ویتنی (Man Whitney U test)
 گرنگترین ده ره نه جامة کانیش نه وه یان ده رخست كه جیاوازی ئاماری هه بوو له نیوان تا كه کانی کۆمه له ی ئەزموونی و کۆمه له ی کۆنترۆل کراو دوا ی جیهه جیکردنی به رنامه كه ، نه مه ش مانای وایه به رنامه كه کاریگه ری هه یه له سه ر كه مکردنه وه ی نیشانه کانی شله ژانی كه می سه رنج و فره جو له بی .

توێژینهوهی (أمینة ، ۲۰۱۵) به ناوینیشانی (بناء برنامج علاجي سلوكي لخفض حدة نشاط الحركي الزائد و تشتت الانتباه لدى الأطفال المرحلة الابتدائية).

ئامانجی ئەم توێژینهوهیه زانیی ئاستی کاریگهری بهرنامهیه کی چارهسهری رهفتاریبوو له کهمکردنهوهی ئاستی شلهژانی فرهجوئهیه و کهمی سهرنج لای مندالانی قوناغی سهههتایی.

توێژهر شیوازی ئەزموونی به کارهینا بو ئەنجام دانی توێژینهوهیه کهمی ، ههروهها پێوهڕێکی ئاماده کرد بو پێوانی کهمی به ئاگایی و فره جوولهیی ، بهرنامهی چارهسهره کهش ههر توێژهر ئامادهی کردبوو ، ههردوو ئامرازێ تیبیی و چاوپێکهوتنی به کار هینابوو بو کۆکردنهوهی زانیارییهکان.

کۆمه‌نگای توێژینهوهیه کهشی بریتی بوو له له کۆمه‌نگای مندالانی تووشبوو به کهمی سهرنج و فرهجوئهیی له چه‌ند قوتابخانهیه کی جیاواز له ویلایهتی (تلمسان)، ته‌مه‌نیان له نیوان (۹-۱۰) سالدا بوو له پۆلی چواری سهههتایی بوون.

توێژهر نمونهی توێژینهوهیه کهمی لهم کۆمه‌نگایه هه‌ل‌بژاردبوو که ژماره‌یان ۳۰ قوتایی بوو له‌وانه‌ی ده‌ست‌نیشان کرابوون که تووشبووی ئەم شله‌ژانه‌ و دابه‌شی کردن بو هه‌ردوو کۆمه‌له‌ی ئەزموونی و کۆنترۆڵکراو ، هه‌ریه‌که‌یان ژماره‌یان ۱۵ قوتایی بوو، به‌رنامه‌ی چاره‌سهریه‌ که‌ی بو ماوه‌ سێ مانگ به‌سه‌ردا جێبه‌جێکردن که له ۲۶ دانیشتن پیک هاتبوو، توێژهر بو به‌ده‌ست هینانی ئامانجه‌ که‌ی و هه‌سه‌نگاندنی کاریگه‌ری به‌رنامه‌ی چاره‌سهریه‌ که‌ی ئام که‌هسته ئاماریانه‌ی به‌کار هینابوو:

-ناوه‌ندی ژمیره‌یی.

-لادانی پێوانه‌یی.

-پێوه‌ری (T) بو دۆزینه‌وه‌ی جیاوازی نیوان دوو کۆمه‌له‌ که.

-به‌رنامه‌ی SPSS.

دوای چاره‌سهرکردنی ئاماری توێژهر بۆی ده‌رکه‌وت ، به‌رنامه‌ی چاره‌سهری رهفتاری کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌سه‌ر که‌مکردنه‌وه‌ی شله‌ژانی فره‌جوئه‌یی و په‌رشوبلاوی سه‌رنج و شه‌ره‌نگیزی ، هه‌روه‌ک چون کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌سه‌ر ئاستی خوێندنیان ، به‌لام ئەنجامه‌کان ئەوه‌یان ده‌رخست که‌هیچ جیاوازیه‌ کی ئاماری نییه‌ به‌پێی ره‌گه‌ز.

توێژینه‌وه‌ی (نبیلة ، ۲۰۱۵) به‌ ناوینیشانی (فعالية العلاج السلوكي لأطفال المتمردين مفرطي الحركة و متشتتي الانتباه ما بين ۶-۱۲ سنة). ئامانجی ئەم توێژینه‌وه‌یه چاره‌سهرکردنی ئەو مندالانه‌ بوو که تووشبووی فره‌جوئه‌یی و کهمی سه‌رنج له‌ ریگه‌ی گۆزینی رهفتاره‌کانیان و که‌م کردنه‌وه‌ی رهفتارکاتی ئەم شله‌ژانه‌.

کۆمه‌نگای توێژینه‌وه‌یه که‌شی بریتیبوون له قوتابییانی قوناغی بنه‌ره‌تی له‌ ناوچه‌ی (المحقق) ، ته‌مه‌نیان له‌ نیوان (۶-۱۲) سالیدا بوو.

نمونه‌ی توێژینه‌وه‌یه که‌ ۷ مندال بوون دوای ده‌ست‌نیشانکردنیان به‌ پێوه‌ری کونز به‌ شیوه‌ی به‌مه‌به‌ست هه‌ل‌بژێردراو بوون.

وه‌ توێژهر پشتی به‌ستوه‌ به‌ شیوازی (دراسة حالة) له‌ توێژینه‌وه‌یه که‌یدا، هه‌روه‌ها هه‌ردوو هۆکاری چاوپێکه‌وتن و تیبییی کردنی به‌کار هینابوو بو کۆکردنه‌وه‌ی زانیارییه‌کانی.

له‌ گرنگترین ده‌ره‌نجامه‌کان که‌ توێژهر پێی گه‌شت ئەوه‌بوو که‌ به‌رنامه‌ی چاره‌سهری رهفتاری کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌سه‌ر که‌مکردنه‌وه‌ی نیشانه‌کانی شله‌ژانی فره‌جوئه‌یی و په‌رشوو بلاوی سه‌رنج ، هه‌روه‌ها ئەنجامه‌کان ئەوه‌یان ده‌رخست چاره‌سهرکردنی کیشه‌ده‌روونی و خه‌زانیه‌کانی مندال ده‌بیته‌ هۆی که‌مکردنه‌وه‌ی نیشانه‌کانی شله‌ژانه‌ که.

ریکاریه‌کانی توێژینه‌وه‌یه که‌ (اجراءات البحث):

یه‌ که‌م: میتۆدی توێژینه‌وه‌یه که‌ (منهج البحث):

له‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا له‌مامه‌له‌کردن له‌ گه‌ل گۆراوه‌کان میتۆدی نیمچه‌ ئەزموونی (شبه تجربي) به‌کارهینراوه‌ به‌پێی ئەو گریمانانه‌ی که‌ توێژهر هه‌وڵی به‌ده‌ست هینانی ئاستی دروستیان ده‌دات ، توێژهر پشتی به‌ستوه‌ به‌ دیزاینی تاقیکاری پێشینه‌وه‌ دواینه‌ بۆیه‌ که‌ کۆمه‌له‌ (قبلي وبعدي)

دووهم: کۆمه‌نگه‌ی توێژینه‌وه‌یه که‌ (مجتمع البحث) :-

کۆمه‌نگه‌ی ئەم توێژینه‌وه‌یه بریتیه‌ له‌ مندالانی تووشبوو به‌ شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوئه‌یی له‌ باخچه‌ی مندالانی حکومی و نا‌حکومیه‌کانی سه‌هنه‌ری شاری سلیمانی و پۆله‌ تابه‌ته‌کان.

سێیه‌م: نمونه‌ی توێژینه‌وه‌یه که‌ (عينة البحث) :

نمونه‌ی ئەم توێژینه‌وه‌یه پیکهاتوه‌ له‌و مندالانه‌ی که‌ تووشبووی شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوئه‌یی له‌ قوناغی باخچه‌ی مندالاندا له‌ ته‌مه‌نی (۶-۸) سالیدا، ژماره‌یان (۱۴) مندال بوو، نمونه‌یه‌ که‌ به‌شیوه‌ی مه‌به‌ستدار (قصدي) هه‌ل‌بژێردرا، له‌ سه‌هنه‌ری پێش وه‌خته‌ی (نێرگه‌ز) و قوتابخانه‌ی (سه‌ره‌سه‌قام) ی بنه‌ره‌تی ، به‌پێی ته‌مه‌نی ژیریان هه‌ل‌بژێردراو (العمرالعقلي) نه‌ک ته‌مه‌نی کاتیان (العمر الزمني).

چوارهم: کهرستهی توئینهوه که (أداة البحث) :

کهرستهی کوکردنهوهی زانیاری لهم توئینهوهیه دا بریتیه له پئوانکاری شلهژانی کهمی سهرنج و فرهجولهی، توئهر به پشت بهستن بهئهدهبیات و توئینهوهکانی پیششووتر لهم بواره نامادهی کردوو، بهمهبهستی پئوانی ناستی شلهژانه که لای نمونهی توئینهوهکه پئوانکاره که به شیوه سهرهتاییه کهی له (۳۲) برگه پیکهاتبوو، بو وهلامدانهوهی پرسیاره کانیش توئهر پشتی بهستوو به شیوازی (لیگرت). ئه و سهراوانه ی توئهر پشتی پیبهستوه له ناماده کردنی پئوانکاری شلهژانی کهمی سهرنج و فرهجولهی:

_ توئینهوهی أمینه (مقیاس فرط النشاط الحركي وقصور الانتباه والعدوانية وفقا لدليل التشخيصي والإحصائي للاضطرابات النفسية والعقلية DSM IV)

_ توئینهوهی الزغل

_ توئینهوهی تذکرات (استبیا کونر)

_ توئینهوهی شلون

_ توئینهوهی نبیلة (مقیاس کونرز)

راستی و دروستی (الصدق)

بوئهم مه بهسته توئهر راستی رواله تی و راستی بونیادی دهرهینا بو پئوانکاری شلهژانی کهمی سهرنج و فرهجولهی :

راستی و دروستی رواله تی (الصدق الظاهري) :

بوئهم مه بهسته ش پئوهی کهمی سهرنج و فرهجولهی به شیوه سهرهتاییه کهی له (۳۲) برگه پیکهاتبوو بوو بو کومه لیک شارهزا و پسپوری بواره که نیردر، بهمهبهستی هه لسه نگاندن و پیراردان له سه رگونجاوی برگه کان که ژماره یان (۱۲) شارهزا بوو، توئهر بو دهرهینانی راستی رواله تی پئوه ره که دوو نامازی ناماری به کارهیناوه که پیکهاتوو له پیژهی سه دی بو هه مووبرگه کان، دهرهینانی به های (کای سکوپر)، له نه نجامدا (۲۸) برگه مانه وه ته نها (۴) برگه لابران، خستهی (۱) راستی رواله تی پئوانکاره که پیشان ده دات.

خستهی (۱) راستگویی رواله تی

رئزه سدهی %	ناستی به لگه داری	به های خستهی ناستی (۰,۰۵)	Chi- Squared	ژماره ی پازیبووکان	ژماره ی برگه کان
٪۱۰۰	به لگه داره		۱۲	۱۲	۱,۲,۴,۸,۱۰,۱۵,۱۶,۲۶,۳۱
٪۹۱,۶	به لگه داره		۸,۳۳	۱۱	3,6,11,17,19,21,23,27,29
٪۸۳,۳	به لگه داره	۳,۸۴	۵,۳۳	۱۰	۹,۱۲,۱۳,۱۴,۱۸,۲۰,۲۲,۲۴,۲۵,۳۲
٪۷۵	به لگه دارنیه		۳	۹	۵,۲۸
٪۶۶,۶	به لگه دارنیه		۱,۳۳	۸	۸,۳۰

دوای نه نجامدانی یاسای هاوکۆلکه ی په یوهندی پیرسن Pearson Correlation بو دۆزینه وهی په یوهندی برگه کان پئوه ره که به نمره ی گشتی پئوه ره که، دهره کوهت گشت برگه کان پئوه ری شله ژانی کهمی سهرنج و فرهجولهی به لگه داری ناماریان هه یه و په یوهندی له نیواناندا هه یه ههر برگه یه ک له (۰.۱ بو ۰.۳) بیت لاوازه، ههر برگه یه ک له (۰.۳ بو ۰.۵) بیت مامناوهنده، ههر برگه یه کیش له (۰.۵ بو ۱.۰) بیت ناستیکی به رزی هه یه

خشتهی ژماره (۲) په یوهندی برگه کانی پیوهره که به نمره ی گشتی

په یوهندی	ژماره ی برگه	په یوهندی	ژماره ی برگه	په یوهندی	ژماره ی برگه کان
**۹۵۳	۲۱	**۹۵۵	۱۱	*۵۷۶	۱
**۶۷۰	۲۲	**۹۵۱	۱۲	**۸۶۹	۲
**۸۶۶	۲۳	**۷۸۸	۱۳	**۸۹۶	۳
**۸۶۶	۲۴	**۹۳۴	۱۴	**۸۳۰	۴
**۹۰۷	۲۵	**۹۱۵	۱۵	**۸۶۳	۵
**۹۲۱	۲۶	**۷۷۱	۱۶	**۸۲۲	۶
**۸۸۹	۲۷	**۹۵۵	۱۷	**۷۵۰	۷
**۸۸۲	۲۸	**۸۸۶	۱۸	**۸۵۱	۸
		*۵۴۷	۱۹	**۸۶۵	۹
		**۸۲۰	۲۰	**۷۷۲	۱۰

جیگیری به ریگی په گرتووی ناوه کی ئه لفا کرونباخ (Cronbach's Alpha Coefficient) دواى به کارهینانی جیگیری به ریگی په گرتووی ناوه کی (ئله لفا کرونباخ) بؤ (۱۴) به شداریوو به های هاوکۆلکه ی ئه لفا کرونباخ بؤ سه رجه م برگه کان، که (۲۸) برگه بوون بریتی بوو له (۰,۹۱۲)، که ئه مه ش واتای ئه وه یه هاوکۆلکه ی جیگیری به ریگی په گرتووی ناوه کی زور به رزه و به لنگه داری ئاماریه، سه یری خشته ی ژماره (۳) بکه

خشته ی (۳) دوزینه وه ی جیگیری به ریگی په گرتووی ناوه کی (ئله لفا کرونباخ)

ئاماری جیگیری	
Cronbach's Alpha	ژماره ی برگه کان
۰,۹۱۲	۲۸

به رنامه ی چاره سه ری ره فتاری:

به رنامه یه کی چاره سه ری به بؤ گه شه پیکردنی کارلنکی کۆمه لایه تی ئه و مندالانه ی تووشی شله ژانی که می سه رنج و فره جولنه بی بوونه ته وه ، به رنامه که پشتی به ستوو به تیوره که ی سکینه ر به به کارهینانی پاداشت ، ئه م به رنامه یه له (۲۲) دانیشتن بیکهاتوه له خشته ی (۴) ژماره ی دانیشتنه کان و جوړی چالاکیه کان روونکراوه ته وه، هه ردانیشتنیک ئامانجیکي تایبه تی هه بوو له هه فته یه کدا (۳) دانیشتن ئه نجامدراوه ، هه ردانیشتنه و (۳۰) دهقیقه ی دهخایاند بؤماوه ی دوو مانگ به رنامه که به سه ر مندالانی نمونه ی توژینه وه که ئه نجامدراوه.

خشتەى (٤) دانىشتنه كانى بهرنامه كهو جورى چالاکيه كانى

دانىشتنه كان	جورى چالاکى
دانىشتنى يه كهه	كۆكردنه وهى تۆپه كان
دانىشتنى دووهه	دروسكردنى ئههرامه كان
دانىشتنى سئيهه	يارى بهرميله كان
دانىشتنى چوارهه	پئونهى كهروئشك و گيزهه
دانىشتنى پئنجهه	پاوكههه ماسى
دانىشتنى شهشهه	بازدان
دانىشتنى ههوتتهه	يارى چاوشاركئ
دانىشتنى ههشتهه	پئشپركئى كيسه كانى لم
دانىشتنى نۆيهه	پئشپركئى بهربهسته كان
دانىشتنى دهيهه	جولهى ئازده له كان و بالنده كان
دانىشتنى يانزهيهه	تۆپ
دانىشتنى دوانزهيهه	كۆكردنه وهى تۆپه كان
دانىشتنى سيانزهيهه	پكخست و پاككردنه وهى ژوورى نامه بهر
دانىشتنى چواردهيهه	يارى نامه بهر
دانىشتنى پازدهيهه	كوپى ئاو
دانىشتنى شانزهيهه	دانىشت له سهه كورسى
دانىشتنى ههفدهيهه	كلوو
دانىشتنى ههژدهيهه	تۆپى سه به ته
دانىشتنى نۆزدهيهه	پركئيشانى پهت
دانىشتنى بيستهه	يارى پهت
دانىشتنى بيست و يهك	تۆپ وقاپ
دانىشتنى بيست و دوو	يارى دهسته سپ

ئامرازه ئامارييه به كارها تووه كان:

- _ كاي سكوئر بؤراستگويي رووكه شى.
- _ هاوكۆلكهى ئه لفاكروئناخ بؤدؤزينه وهى جيگيرى به ريگاي يه گگرتووي ناوه كى.
- _ تئيسى ويلكوكسن بؤزانينى ئاستى كاريگههه بهرنامهى ئامادهه كراو.

خشتنه رووى ئه نجامى گريمانهى گشتى توئزئينه وه كه:

" نه بوونى جياوازى به لنگه دارى ئامارى له سهه رئاستى به لنگه دارى (0,05) له نيوان ناوه ندى ژميره پى نمهرى تاكه كانى كۆمه لهى ئه زموونى پئيش جي به جئ كردنى بهرنامهى چاره سهههه رهفتارى ، وه ناوه ندى ژميره پى نمهرى تاكه كانى هه مان كۆمه له دواى جي به جئ كردنى بهرنامه كه بؤپئوانكارى شله ژانى كه مى سه رنج و فره جوله پى "

نموونهى توئزئينه وه كه به گشتى:

بؤنهه مه به سهه ش توئزهه هه ستا بههه ژماركردنى ناوه ندى ژميره پى ولادانى پئودانگى بؤنه ندامانى نموونهى توئزئينه وه كه ، ژماره يان (١٤) مندال بوو، خشتهه (٤) ئه وه ئه نجامه مان بؤ ده خاته روو:

خشته‌ی (۴) پروونکرنه‌وه‌ی ناوه‌ندی ژمیره‌ی ولادانی پیوه‌ری نمره‌کانی پیودانگی شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی پیش به‌نامه‌که‌و دوا‌ی به‌نامه‌که‌بو (۱۴) نمونه‌و

تأماز	جیبه‌جیکردن	نمونه‌ی توژیینه‌وه	ناوه‌ندی ژمیره‌ی	لادانی پیودانگی	نزمترین	به‌رزمترین
پیوانکاری شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی	پیش تاقیکردنه‌وه	۱۴	۱۰۱.۳۵	۱۱.۶۱	۷۳	۱۱۵
	دوا‌ی تاقیکردنه‌وه	۱۴	۸۶.۶۴	۱۶.۵۵	۵۴	۱۱۴

ئه‌م خشته‌یه ناوه‌ندی ژمیره‌ی و لادانی پیودانگی سه‌رحم ئه‌ندامانی نمونه‌ی توژیینه‌وه‌که ده‌خاته‌روو ، پاشان بۆزانی‌ی کاریکه‌ری به‌نامه‌که‌و پشست راستکردنه‌وه‌ی گریمانه‌ی سفری توژیهر تیسستی ویلکوکسنی (Wilcoxon) به‌کاره‌ینا ، به‌هۆی بچوکی قه‌باره‌ی نمونه‌که‌و دابه‌ش نه‌بوونی نمونه‌ به‌شپوه‌ی چه‌ماوه‌ی سرووشتی ، هه‌روه‌ک له خشته‌ی (۵) ئه‌نجامه‌کان خراونه‌ته‌روو:

خشته‌ی (۵) پروونکرنه‌وه‌ی تیسستی ویلکوکسن بۆزانی‌ی کاریکه‌ری به‌نامه‌ی چاره‌سه‌ری ره‌فتاری

تأماز	جیبه‌جیکردن پیشی/دوا‌یی	ژماره‌ی نمونه	ناوه‌ندی پله‌ی	کۆی گشتی پله‌کان	به‌های Z	p.Sig(2-tailed)	تاستی گوزارشتی به‌لگه‌داری ۰.۰۵
							پیوانکاری شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی
پله‌نه‌رینه‌کان	۰	۰	۰				
نه‌بوونی کاریکه‌ری	۱						
کۆی گشتی	۱۴						

خشته‌که به‌های (Z) روون ده‌کاته‌وه له‌نیوان ناوه‌ندی ژمیره‌ی بو‌تاکه‌کانی کۆمه‌ئه‌ی تاقیکاری توژیینه‌وه‌که پیش جیبه‌جیکردنی به‌نامه‌که‌و دوا‌ی جیبه‌جیکردنی به‌نامه‌که‌بو پیوانکاری شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی که‌ژماره‌یان (۱۴) مندال بوو، به‌های (Z) ده‌کاته (۳.۱۸۲-) ، هاوتای به‌های به‌لگه‌داری (۰.۰۰۱) ده‌کات ، ئه‌مه‌ش به‌هایه‌کی به‌لگه‌داری ئاماریه ، چونکه به‌های (P) بچووکتاره له (۰.۰۰۵) ، مانای ئه‌وه‌یه به‌نامه‌ی چاره‌سه‌ری ره‌فتاری کاریکه‌ری به‌رزی هه‌بووه له‌سه‌رمندالانی نمونه‌ی توژیینه‌وه‌که به‌شپوه‌یه‌کی گشتی ، هه‌روه‌ها له خشته‌که‌وه ئه‌وه روون ده‌بیتته‌وه که به‌نامه‌که‌ کاریکه‌ری به‌رزی هه‌بووه له‌سه‌ر (۱۳) مندال له‌نمونه‌ی توژیینه‌وه‌که که ناوه‌ندی پله‌یه‌که‌ی (۷) ده‌رچوووه ، وه‌کۆی گشتی پله‌یه‌که‌ی ده‌کاته (۹۱) ، وه‌هیج کاریکه‌ریه‌کی خراپیشی نه‌بووه له‌سه‌ر هیج کام له‌منداله‌کان ، تنه‌ها یه‌ک مندالیش وه‌کو خۆی ماوه‌ته‌وه‌وه نه‌گۆراوه.

ده‌ره‌ئه‌نجامه‌کان:

گرنگترین ئه‌نجامه‌کان که توژیینه‌وه‌که پشی گه‌شت ئه‌وه بوو که به‌نامه‌ی چاره‌سه‌ری ره‌فتاری کاریکه‌ری به‌رزی هه‌بوو له‌سه‌ر که‌مکردنه‌وه‌ی نیشانه‌کانی شله‌ژانی که‌می سه‌رنج و فره‌جوله‌ی لای مندالانی نمونه‌ی توژیینه‌وه‌که ، ئه‌مه‌ش هاوتایه له‌گه‌ل ئه‌نجامی توژیینه‌وه‌که‌ی (الزغل) ، وه‌هاوتایه له‌گه‌ل توژیینه‌وه‌که‌ی (نبیلة) ، هه‌روه‌ها ئه‌م ئه‌نجامه‌ هاوتایه له‌گه‌ل توژیینه‌وه‌که‌ی (أمینه).

راسپارده كان:

- له ژير پوښنايي ته نجامه كاني ته م توپښه وهيه چه ند راسپارده يه ك ده خه يه روو كه برينين له مانه ي خواره وه:
١. پيوسته به نامه ي رينمايي تايبه ت دابرتيت بو ماموستاياني باخچه كاني مندالان بو ناشابوون به نيشانه كاني ته م جوړه شله ژانه، به مه به ستي ناسينه وه ي ته م مندالانه ي تووشبوي ته م شله ژانه و چوښتي مامه له كردن له گه ليان.
  ٢. گرنكي دان به مندالاني خاوه ن پيداويستي تايبه ت به گشتي ،به تايبه تيش ته م مندالانه ي تووشبوي ته م شله ژانه ن له لايه ن وه زارتي په روه رده وه له ريگه ي ناسانكاري بو ده ستنيشانكردني ته م مندالانه له لايه ن كه ساني پسيور و شاره زاي بواره كه وه كردنه وه ي شويني تايبه ت بو راهيتان و چاره سه ركردني ته م مندالانه.
  ٣. به كاره يتاني ته م به نامه يه وه ك به نامه يه كي چاره سه ري ريفتاري له باخچه و قوتابخانه بنه رته تيه كاندا به مه به ستي كه مكردنه وه ي نيشانه كاني ته م شله ژانه.

پيشناره كان:

- ته م ته نجامه مانه ي كه توپښه يي گه شت چه ند پيشناريزيكي هيتايه ناروه گرنگرتينيان:
١. ته نجامداني توپښه وه يه كي ته زمووني به ناو نيشاني (به كاره يتاني به نامه يه كي رينمايي بو باواني ته م مندالانه ي تووشي شله ژاني كه مي سه رنج و فره جو له يي بوونه ته وه له قوناغي بنه رته تيدا).
  ٢. ته نجامداني توپښه وه يه كبه ناو نيشاني (ده ستنيشانكردني شلژاني كه مي سه رنج و فره جو له يي له قوناغي باخچه دا له باخچه كاني ناو شاري سليمان).
  ٣. ته نجامداني توپښه وه يه كبه ناو نيشاني (ته م كيشانه ي دا يك و باوكي مندالاني تووشبوي شله ژاني كه مي سه رنج و فره جو له يي پيوه ي ده نالين له كوردو ستاندا).

سه رچاوه كان:

- _ أمينة، لحمري (٢٠١٥)، بناء برنامج علاجي سلوكي لخفض حدة نشاط الحركي الزائد و تشتت الانتباه لدى الأطفال المرحلة الابتدائية، كلية العلوم الانسانية والاجتماعية، جامعة أبو بكر بلقايد - تلمسان.
- _ الجعافرة، حاتم (٢٠٠٧)، الاضطرابات الحركية عند الأطفال، دار أسامة، الأردن، عمان، ط١.
- _ الزغل، وائل ثروت حسن (٢٠١٣)، فاعلية برنامج لخفض بعض سلوكيات نقص الانتباه و فرط الحركة لدى عينة من المعاقين عقليا متوسطي الاعاقة، رسالة ماجستير غير منشور، كلية التربية، جامعة عين شمس.
- _ الشريف، عبدالفتاح عبدالمجيد (٢٠١١)، التربية الخاصة وبرامجها العلاجية، مكتبة الأنجلو المصرية، القاهرة، ط١
- _ الطيباني وآخرون (٢٠١٣)، وهرگيراوه له توپښه وه ي تزكرات، عبدالناصر (٢٠١٧)، فعالية العلاج باللعب في خفض اعراض قصور الانتباه و فرط النشاط الحركي لدى تلاميذ المرحلة الابتدائية، أطروحة دكتورا غير منشورة، كلية العلوم الانسانية والاجتماعية، جامعة محمد لمين دباغين سطيف ٢.
- _ القاضي، خالد سعد (٢٠١١)، تعديل سلوك الأطفال ذوي اضطراب نقص الانتباه و فرط النشاط، عالم الكتب.
- _ القمش، مصطفى ومعاينة، خليل (٢٠٠٧)، سيكولوجية ذوي الاحتياجات الخاصة، دار المسيرة، عمان، الأردن، ط١
- _ تزكرات، عبدالناصر (٢٠١٧)، فعالية العالج باللعب في خفض اعراض قصور الانتباه و فرط النشاط الحركي لدى تلاميذ المرحلة الابتدائية، اطروحة دكتورا غير منشورة، كلية العلوم الانسانية والاجتماعية، جامعة محمد لمين و باغنين سطيف ٢-
- _ جابر، جودة بني (٢٠٠٤)، علم النفس الاجتماعي، دار الثقافة، عمان، ط١
- _ حسونة، أمل محمد (٢٠٠٧)، مهارات الاجتماعية لطفل الروضة، الدار العالمية، ط١.
- _ رمضان، علي (٢٠١٤)، حركة الزائدة و تشتت الانتباه، مقالة منشورة من ويب، استرجعت بتاريخ ٢٠٢٢/٧/٣
www.awladuna.blogs pot.com
- _ سعادات، محمود فتوح محمد (٢٠١٦)، اضطراب نقص الانتباه المصحوب بفرط النشاط (صعوبات التعلم).
- _ سيد أحمد، السيدعلي وبدر، فائقة محمد (١٩٩٩)، اضطراب الانتباه لدى الأطفال، النهضة المصرية، القاهرة، ط١.
- شلون، منار محمود (٢٠١١)، فعالية برنامج علاج السلوكي مستند الى التعزيز الجابي في خفض تشتت الانتباه لدى الأطفال الروضة، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية العلوم التربية و نفسية، جامعة عمان العربية.
-
- _ عبدربه، هبة عبدالحليم (٢٠١٤)، النشاط الزائد، دارجامعة الجديدة، الأسكندرية.
- _ عسكر، عبدالله (٢٠٠٥)، الاضطرابات النفسية للأطفال، مكتبة الأنجلو، مصر، ط١.
- _ قه ره چه تاني، كريم شريف (٢٠٠٩)، سايكولوژيائي گه شه (مندال و هه رزه كار)، چاپخانه ي په يوه ند، سليمان، ج١.
- _ مجيد، سوسن شاکر (٢٠٠٨)، اتجاهات المعاصرة في رعاية وتنمية مهارات الأطفال ذوي الاحتياجات الخاصة، دار صفاء، عمان ط١.
- _ محمد سليمان، شيماء محمد عبدالله (٢٠١٦)، برنامج نفس الحركي للحد من اضطراب تشتت الانتباه و فرط الحركة للطفل الروضة، أطروحة دكتورا غير منشورة، كلية التربية للطفولة المبكرة، جامعة القاهرة.
- _ مصطفى، أسامة فاروق (٢٠١١)، مدخل الى الاضطرابات السلوكية واللأنفعالية، دارالمسيرة عمان، ط١.
- _ ميلاد، محمود محمد (٢٠١٥)، علم النفس النمو المعرفي، دارالأعصار العلمي، عمان، ط١.

_ نبيلة، يوبي (٢٠١٥)، فعالية العلاج السلوكي لأطفال المتمردين المفرطي الحركة و متشتتي الأتنباه ما بين ٦-١٢ سنة، علم النفس وعلوم التربية والأرطوفونيا، جامعة وهران.

_ يمينة، بختاوي وأسماء، بنت خليفة (٢٠٢٠)، اضطراب تشتت الأتنباه المصحوب بفرط النشاط الحركي وعلاقته بعسر الكتابة، رسالة ماستر غير منشورة، كلية العلوم الأنسانية والأجتماعية والعلوم الإسلامية، جامعة أحمد درابة أدوار.

پاشکوی (١)

پتوانکاری شله ژانی که می سه رنج و فره جو له بی

ماموستای به ریز.....

ئهم پرسیارنامه یه بی له به ردهستی به ریزتاندا یه پیک هاتوو له کۆمه ئیک برگه و دهسته واژه که ئاماژه یه بۆره فتاره کانی ئه و مندالنه ی که سه رنجیان که مه و جو له یان زۆره، بۆیه داواکارین له به ریزت نیشانه ی (/) له و خانه یه دابنیت که ئه و ره فتاره به و ریزه یه له و منداله ی لای به ریزتدا هه یه به رامبه ر هه ربرگه یه ک، ئه وه ی زۆرگرنگه بیزانی ئه وه یه ئه م توئیزینه وه یه بۆمه بهستی زانستی ئه نجام ده دریت و زانیاریه کانت پاریزراو ده بن، راست وه لامدانه وه ی برگه کان یارمه تی ده رده بن بۆ ووردتر ده ستنیشانکردنی منداله که.

سو پاس بۆ هاوکاری به ریزتان

نموونه

هیچ کات	زۆر به که می	هه ندیک جار	زۆر به ی کات	به به رده وامی	برگه کان
		/			جو له کانی جو را و جو رن

ناوی سیانی مندال.....
به روار ی له دایک بوون / /
ناوی باخچه.....

ههچ کات	زۆر به کهمی	ههندیگ جار	زۆر بهی کات	به به دهوامی	برگه کان	ژ
					جوله کانی خیراو جۆراو جۆرن	۱
					به ئاگایی بۆروداوو ووروزینه ره کانی دهورو بهری لاوازه	۲
					حه زناکات به شداری بکات لهو یاریانهی که پیوستیان به توانای ژیری ههیه	۳
					زه حمه ته بۆی کارو چالاکیه کانی تا کۆتای ئه نجام بدات	۴
					سه رقآل ده بیته به هه ندی شتی وهک (په نجه کانی, جله کانی, قژی)	۵
					ناتوانی به ئاگایی هه بیته له سه ر شتیگ بۆ ماوه یه کی زۆر	۶
					که سیکی تیک ده ره	۷
					زۆر بهی جار سه ری لیده شیوئیت	۸
					ناتوانیته چاوه پروانی بکات تا نۆبهی دیت له کاتی یاریکردندا	۹
					کاتیگ راسته وخۆ قسه ی له گه ل ده که یته , ناتوانیته گوئی بگریته وه	۱۰
					لۆمه ی کهسانی تر ده کات کاتیگ په فتاریکی هه له ده کات	۱۱
					هاوکاری هاویریکی ناکات	۱۲
					ناتوانی تییینی جیاوازی و له یه ک چونه کان بکات له نیوان شته کاندای	۱۳
					به ئاسانی به ئاگایی په رش و بلاو ده بیته له کاتی بوونی و پروژینه ریکی ده ره کیدا	۱۴
					وه لام ده داته وه پیش ته واو کرنی پرسیا ره که	۱۵
					زۆر شتی بیر ده چن له ژبانی پۆژانهیدا	۱۶
					گران قیری شت ده بن	۱۷
					مندالانی تر بیزار ده کات	۱۸
					ده بیته راسته وخۆ داواکاری و ئاره زوه کانی جیبه چن بگریته	۱۹
					نازاری جهسته یی کهسانی تر ده دات	۲۰
					حه زی له یاری ترسناک هه یه بن ئه وه ی بیر له ئه نجامه که ی بکاته وه	۲۱
					یاری وچالاکیه کانی هاویریکی تیک ده دات و ناتوانیته وه ک ئه وان یاری بکات	۲۲
					قسه به مامۆستا و هاویری و کهسانی چواردوری ده بریته	۲۳
					به بن پرس هه لده ستیته و جیگا که ی خۆی به جیده هیلیته	۲۴
					ده چینه سه ر چالاکیه کی تر پیش ئه وه ی یه که م ته واو بیته	۲۵
					ناتوانیته جووله دووباره بوه کانی بوه ستیترته	۲۶
					زۆر هه له شه و به په له به	۲۷
					زوو زوو دا لغه لیده دات و فکری ده پروات	۲۸